

UN ASPECT MAI PUȚIN CUNOSCUȚ ÎN CADRUL CERAMICII NEOLITICE PICTATE DIN NORD-VESTUL ROMÂNIEI

de
DOINA IGNAT

În toamna anului 1980, în albia pîriului Vărzărel, care străbate satul Vărzari (Com. Popești, jud. Bihor), au fost descoperite fragmente ceramice lucrate cu mîna, dintre care majoritatea erau pictate.

Sondajul arheologic efectuat în acest punct ne-a permis observația că materialele spălate de ape din malul pîriului provin dintr-o groapă, cu diametrul de 1,50 m. A fost cercetat malul pîriului, fără a se descoperi însă stratul de cultură sau o altă groapă.

Inventarul acestei gropi (Gr. nr. 1) este alcătuit exclusiv din ceramică, majoritatea pictată sau cu urme de pictură foarte corodată.

Ceramica de uz comun este lucrată din pastă cafenie sau cafeniu-roșcată, amestecată cu nisip mărunt, uneori acoperită cu un slip fin, destul de gros, care conferă ceramicii un aspect de bună calitate.

Ceramica fină are pasta bine omogenizată, din lut milos, poroasă, de culoare cafeniu-roșcată, cafenie sau cenușie acoperită, de asemenea, cu slip fin, uniform, peste care s-a aplicat apoi pictura.

Forme. Singurele forme care s-au păstrat relativ întregi și care au putut fi reconstituite sînt *oalele*.

1. *Oală* lucrată din pastă de uz comun de culoare cafeniu-roșcată, cu flecuri cărămizii, acoperită cu slip fin, foarte corodat. Are forma de sac, asimetrică, gîtul cilindric, buza dreaptă, vag separată plastic de corpul vasului, cu două torți laterale, perforate. O bandă lată, pictată cu negru marchează interferența corpului cu gîtul; o altă bandă trasată vertical pe corpul vasului dovedește că aceasta a avut și un alt decor pictat, corodat însă. (Inv. nr. 11.172; I. 19 cm; Ø 15,5 cm; Ø gurii 12,5 cm Pl. I fig. 1).

2. *Oală* lucrată din pastă de uz comun acoperită cu slip fin, corodat, avînd fundul plat, corpul piriform, ușor asimetric, cu gîtul tronconic, buza dreaptă, avînd două torți perforate și aplatizate. Linia de separare între corp și gît este slab marcată plastic, în schimb delimitată de o bandă lată, de culoare neagră. Suprafața vasului păstrează pe

alocuri urme de pictură, fără a se putea reconstitui însă motivele decorative. (Inv. nr. 11.174; I. 21 cm; Ø 17,5 cm; Ø gurii 8 cm; Pl. II fig. 2).

3. *Oală* lucrată din pastă de uz comun, acoperită cu un slip puternic corodat, care păstrează urme vagi de pictură, avînd fundul plat, corpul bombat, gîtul cilindric, cu buza dreaptă. La interferența gîtului cu corpul are două torți perforate. (Inv. nr. 11.173; I. 20,5 cm; Ø 18,5 cm; Ø gurii 10 cm; Pl. III fig. 3).

4. *Oală* lucrată din pastă fină, de culoare cafeniu — roșcată, acoperită cu un slip fin, de culoare cafeniu deschisă, aplicat ca o crustă groasă pe întreaga suprafață a vasului. Are corpul aproape sferic cu gîtul tronconic, buza dreaptă, prevăzut de asemenea, cu două tortițe mici, perforate, care leagă corpul de gîtul vasului.

Decorul, relativ bine păstrat, este aplicat pe întreaga suprafață a vasului, cu o substanță neagră, avînd aspectul unui lac lucios. (Inv. nr. 11.171; I. 15 cm; Ø gurii 7,8 cm; Pl. IV fig. 4).

În afară de aceste patru vase reconstituite au mai fost descoperite fragmente aparținînd, de asemenea, unor oale (5 exemplare lucrate din pastă de uz comun și 4 exemplare lucrate din pastă fină, această „statistică” fiind efectuată pe funduri de vase care în mod *sigur* nu aparțin aceluiași exemplare).

Au fost descoperite de asemenea, fragmente ceramice aparținînd unor vase de dimensiuni mici, probabil *boluri* sau *cești*.

Menționăm 4 fragmente de funduri de vase mici lucrate din pastă de uz comun și 3 lucrate din pastă fină aparținînd unor asemenea vase mici, precum și fragmente de buză sau corp de vas.

Decorul constă din pictarea vaselor cu o substanță neagră, bituminoasă, cu aspect de lac negru lucios sau mat. În ceea ce privește aplicarea lui pe suprafața vaselor remarcăm două aspecte: există cazul cînd decorul constînd mai ales din benzi negre, late, cu aspect lucios, este aplicat pe suprafața vasului și corodat puternic se desprinde ca o peliculă fină, neagră, fără a se păstra, acolo unde s-a desprins sub formă de „amprentă”, încît motivul decorativ nu mai poate fi reconstituit. Există însă și cazul cînd acest lac negru, lucios, desprins („cojit”) pe alocuri păstrează „amprente” maronii uneori chiar roșcate ale motivului decorativ care poate fi astfel reconstituit.

Motivele decorative păstrate constă din benzi negre, groase, dispuse în unghi sau curbe, mărginite de fascicule de benzi mai subțiri, linii paralele (cite 6—7) încadrate de altele dispuse oblic, linii curbe mărginite de altele oblice, benzi negre late, dispuse sub buză sau chiar pe buza vasului. (Pl. V. fig. 1—11; Pl. VI. fig. 1—5).

Un fragment aparținînd probabil unui bol lucrat din pastă foarte fină, cu aspect poros, are buza marcată cu o dungă neagră, sub buză o linie mai subțire, iar pe sub aceasta — dispuse simetric — mici linii verticale, paralele (Pl. VI. fig. 9).

Un alt motiv decorativ interesant prezintă câteva mici fragmente ceramice lucrate de asemenea din pastă fină: benzi late, negre, între care sînt intercalate linii subțiri „punctate” cu mici buline. (Pl. VI fig. 6—7).

Vasul nr. 4 (Pl. IV. fig. 1) păstrează un decor mai complet alcătuit din arcade „cruțate” pe suprafața acoperită cu slip fin, care sînt mărginite de o linie punctată iar în interior fascicule de linii care se curbează după arcadă. Există 8 registre cu astfel de arcade dispuse simetric pe volum și pe cele două părți ale vasului: gît și corp. O bandă verticală trasă sub banda care înconjoară gîtul probabil pînă la fund, segmentată de 4 benzi, groase, orizontale, cuprinde un nr. de 6—7 linii subțiri, verticale, unite între ele cu mici cruciulițe, dispuse neordonat.

Pentru încadrarea cronologică și culturală a descoperirii prezentate, este necesar să trecem în revistă celelalte stațiuni arheologice din nord-vestul țării noastre în care a fost descoperită ceramică pictată.

Ceramica pictată de la Săcuieni¹ a fost împărțită de cercetătorul Eugen Comșa în trei loturi — după criterii stilistice și tipologice, în lipsa datelor stratigrafice. Dintre acestea, lotul A și B sînt atribuite culturii Ciumești, pentru lotul A stabilindu-se unele analogii cu Satoralajühely asociată cu ceramică Bükk pictată, iar lotul B ar aparține fazei a II-a culturii Ciumești — corespunzătoare perioadei clasice a culturii ceramicii liniare din cimpia ungară — Ceramica liniară est-slovacă.

Un alt lot de fragmente ceramice pictate (lotul C) este atribuit grupului Herpaly. Descoperiri similare provin din așezările de la Oradea—Salca² despre care cercetătorul Nicolae Vlassa³ afirma că ar fi „centrul de iradiere a grupului Herpaly”. Cercetări mai recente executate în stațiunea de la Oradea—Salca au dus la descoperirea unei ceramicii pictate care se caracterizează prin motive decorative proprii, deosebite, alături de cele „tipice” Herpaly.

Ornamentele ceramicii de la Oradea—Salca sînt motive geometrice, lipsind arcadele și meandrele frecvente la Săcuieni.

Dintre motivele decorative specifice numai ceramicii de la Oradea—Salca menționăm liniile paralele subțiri, mărginite de linii groase, pe care sînt înșirate mici buline negre⁴. Motivul este întîlnit pe două mici fragmente ceramice de la Vărzari, lucrate din pastă fină, poroasă. (Pl. VI fig. 6—7).

¹ Eugen Comșa, Zoltan Nanasi, *Date privitoare la ceramica pictată din epoca neolitică din Crișana*, în SCIV, I, 1972, p. 3—18.

² Doina Ignat, *Descoperiri arheologice aparținînd epocii neolitice pe teritoriul orașului Oradea*, în *Crisia*, XI, Oradea, 1981, p. 43—46.

³ Nicolae Vlassa, *Contribuții la problema racordării cronologiei relative a neoliticului Transilvaniei la cronologia absolută a Orientului Apropiat (I)* în *Apulum* IX, p. 30.

⁴ Doina Ignat, *op. cit.* p. 45.

În sfârșit, ceramica pictată din peșterile Defileului Crișului Repede și Peștiș, face legătura între ceramica de tip Oradea—Salca și orizontul Cheile Turzii—Lumea Nouă.

Există în motivele decorative — dar și în forma unor vase — elemente comune ceramicii de tip Satoralajuhely și cea de la Săcuieni: linii subțiri dispuse în meandre mărginite fie de benzi negre sau mai adesea de meandre realizate prin arcuirea acestora într-un spațiu „cruțat” pe fondul vasului. În același timp, motivul „în scăriță”, constând din două linii subțiri, paralele, întretăiate din loc în loc de mici linii verticale (motiv caracteristic culturii Bück), sînt frecvente și la Săcuieni dar și la ceramica pictată de la Velke—Raškovce⁵, fiind dispuse mai ales sub buza vasului. În cazul nostru, acest motiv este aplicat sub formă de meandru care mărginește un cîmp decorativ.

Ca element de decor singular, cunoscut pînă acum doar pe ceramica de la Vărzari, ar fi liniile paralele între care sînt dispuse asimetric mici cruciulițe (Pl. IV fig. 1; Pl. VI fig. 8).

O deosebire a ceramicii descoperite la Vărzari față de ceramica pictată a celorlalte stațiuni enumerate constă nu numai în decor, dar și în forma vaselor, deosebire care se poate constata cu toate că materialele analizate sînt în stare fragmentară.

Astfel din repertoriul ceramicii de la Vărzari lipsesc *cupele cu picior* atît de frecvente în orizontul Oradea—Salca—Hepaly, în schimb sînt frecvente *oalele*, forme neîntîlnite în repertoriul stațiunilor amintite.

În schimb, în inventarul gropii nr. 2 de la Tiream⁶ (j. Satu-Mare), alături de alte forme ceramice care prin pastă, decor și forme se leagă de ceramica liniară a Alföldului și ceramica pictată est-slovacă, există două fragmente aparținînd unor *oale* lucrate din pastă asemănătoare ceramicii de la Vărzari, avînd buza dreaptă, gîtul tronconic și corpul bombat.

Decorul executat de asemenea cu o pastă neagră, bituminoasă, este alcătuit dintr-o bandă neagră care separă gîtul de corpul vasului, precum și din fascicule de benzi negre, paralele, dispuse oblic. Aceași formă de *oală* este prezentă deasemenea în inventarul gropii nr. 2 de la Pișcolt (J. Satu-Mare).

Ceramica pictată din stațiunile enumerate de la Oradea—Salca, Săcuieni, Tiream și Pișcolt care prezintă unele elemente comune cu ceramica de la Vărzari constituie repere importante în stabilirea unei arii tot mai cuprinzătoare a acestui fenomen cultural.

⁵ Jaroslav Vizdal, *Zemplín V. Mladšey dobe kamennej*, Košice, 1973, Pl. I, fig. 1; Pl. XXVIII, fig. 1.

⁶ Informație amabilă a colegului Némethi János de la Carei (Materialele se păstrează în colecția Muzeului Orășenesc și a Școlii Generale Carei).

În neoliticul târziu, pe o arie mult mai vastă vor lua naștere grupuri zonale cu ceramică pictată, cunoscute prin descoperirile de la Cheile Turzii⁷, Iclod⁸, Suplacu de Barcău, Oradea—Salca.

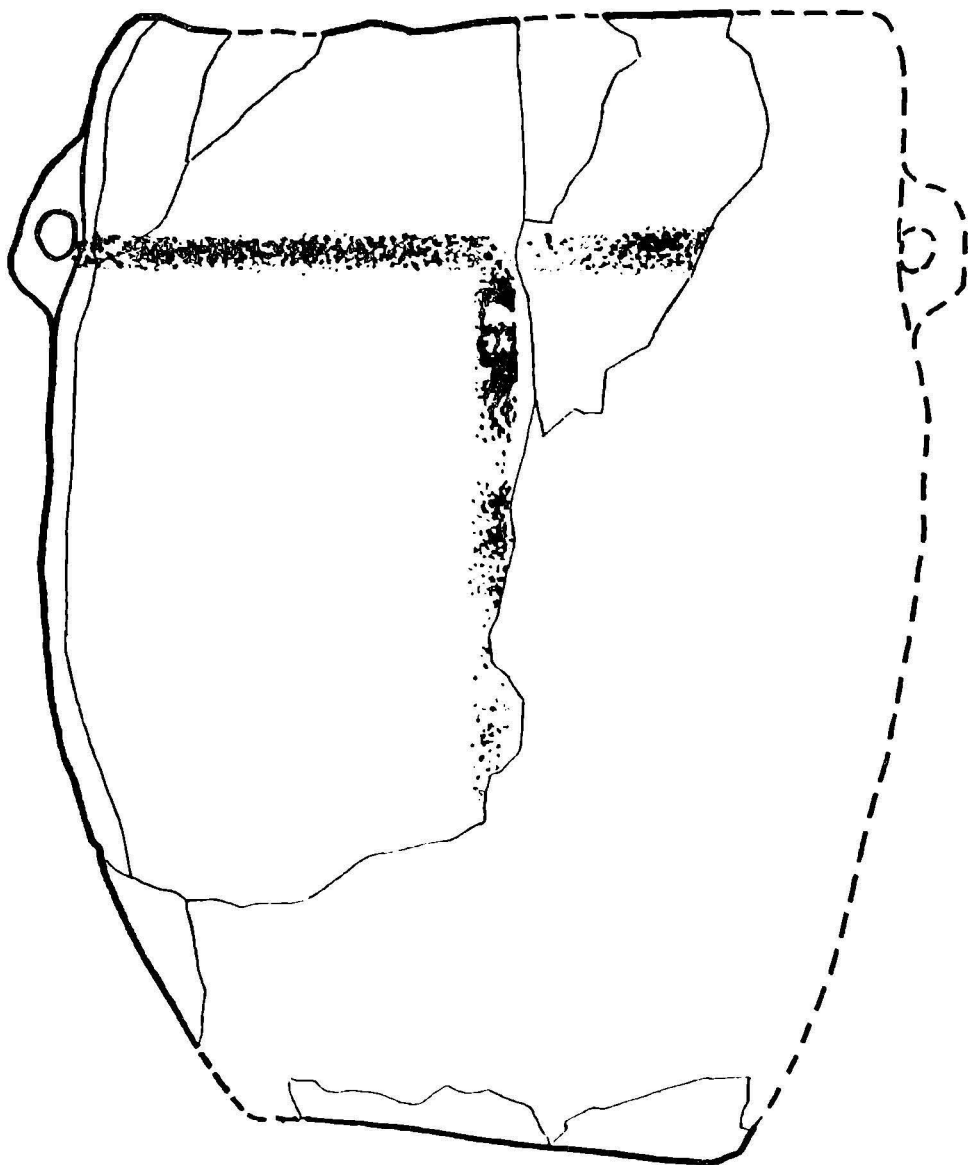
În stadiul actual al cercetărilor, avînd în vedere și faptul că majoritatea ceramicii pictate descoperită în Crișana este în stare fragmentară, nepermițînd deci o reconstituire în totalitate a decorului și nici a tuturor formelor, nu putem formula concluzii definitive privind încadrarea culturală a descoperirii de la Vărzari. Ne rezervăm dreptul de a reveni asupra materialului în măsura în care noi descoperiri vor putea preciza locul și poziția acestei stațiuni în contextul neoliticului din nord-vestul României.

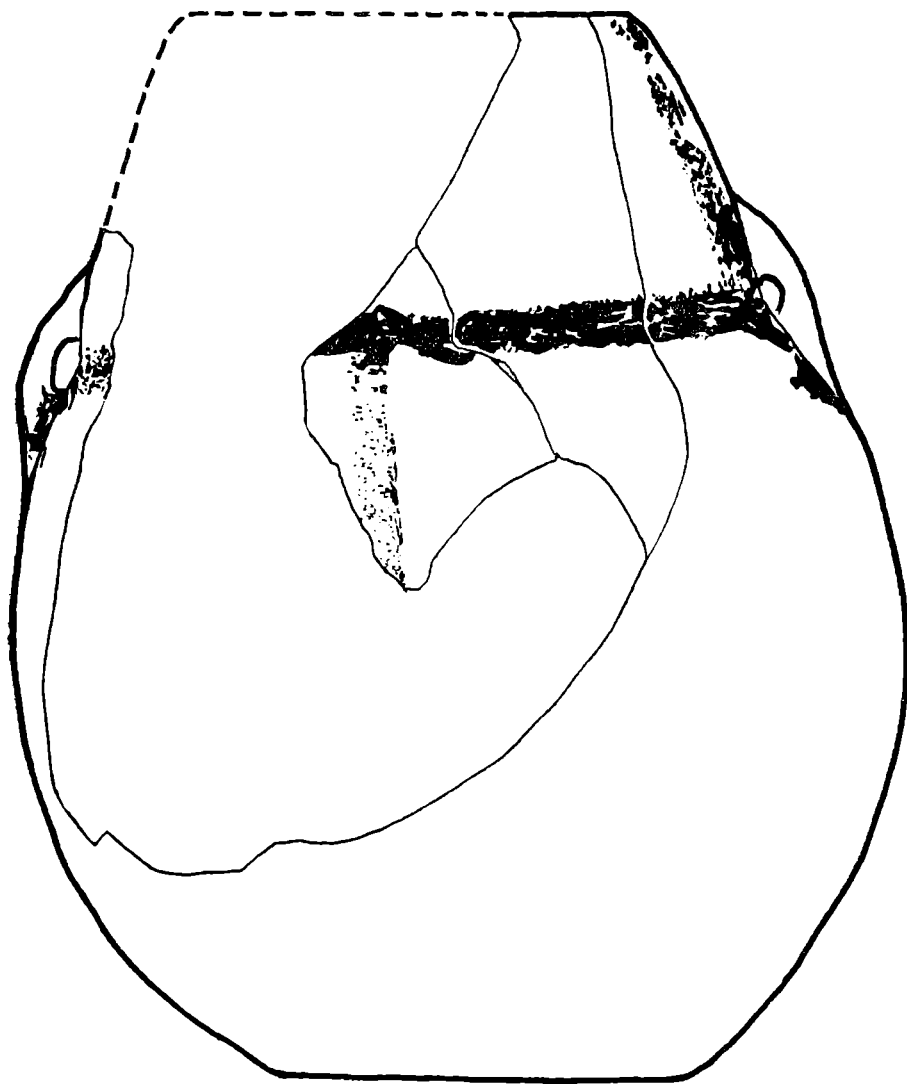
⁷ Nicolae Vlăssă, *Neoliticul Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 1976, p. 167.

⁸ Gheorghe Lazarovici, Eva Lakó, *Săpăturile de la Zăuani — campania 1980 și importanța acestor descoperiri pentru neoliticul din nord-vestul României*, în *Acta M.N.*, XVIII, p. 39.

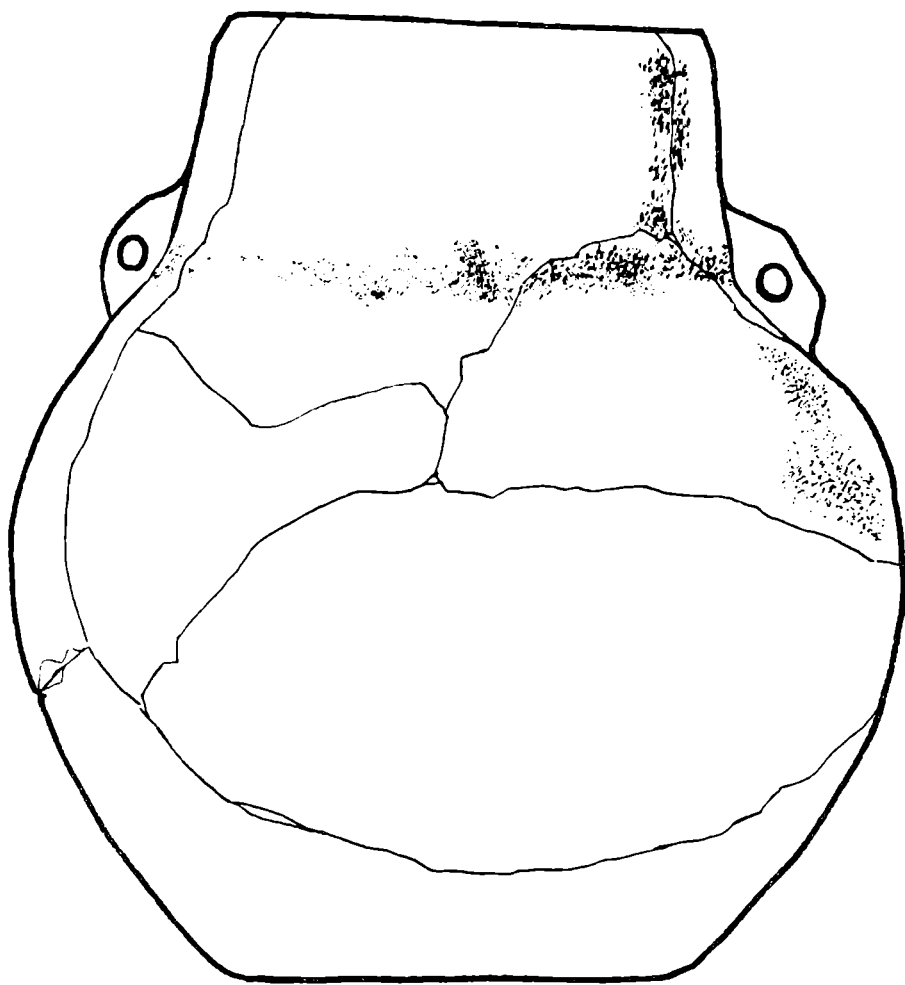
* Desenele au fost executate de Jakobovits Nicolae și Szabo Barnabaș cărora le aducem mulțumiri și pe această cale.

Pl. I.

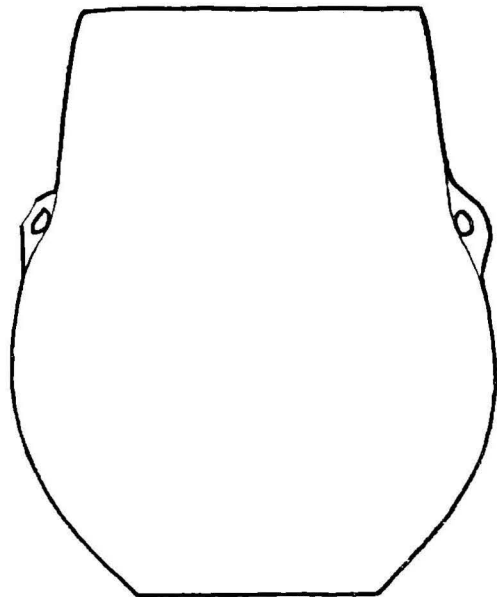

Pl. II.

Pl. III.

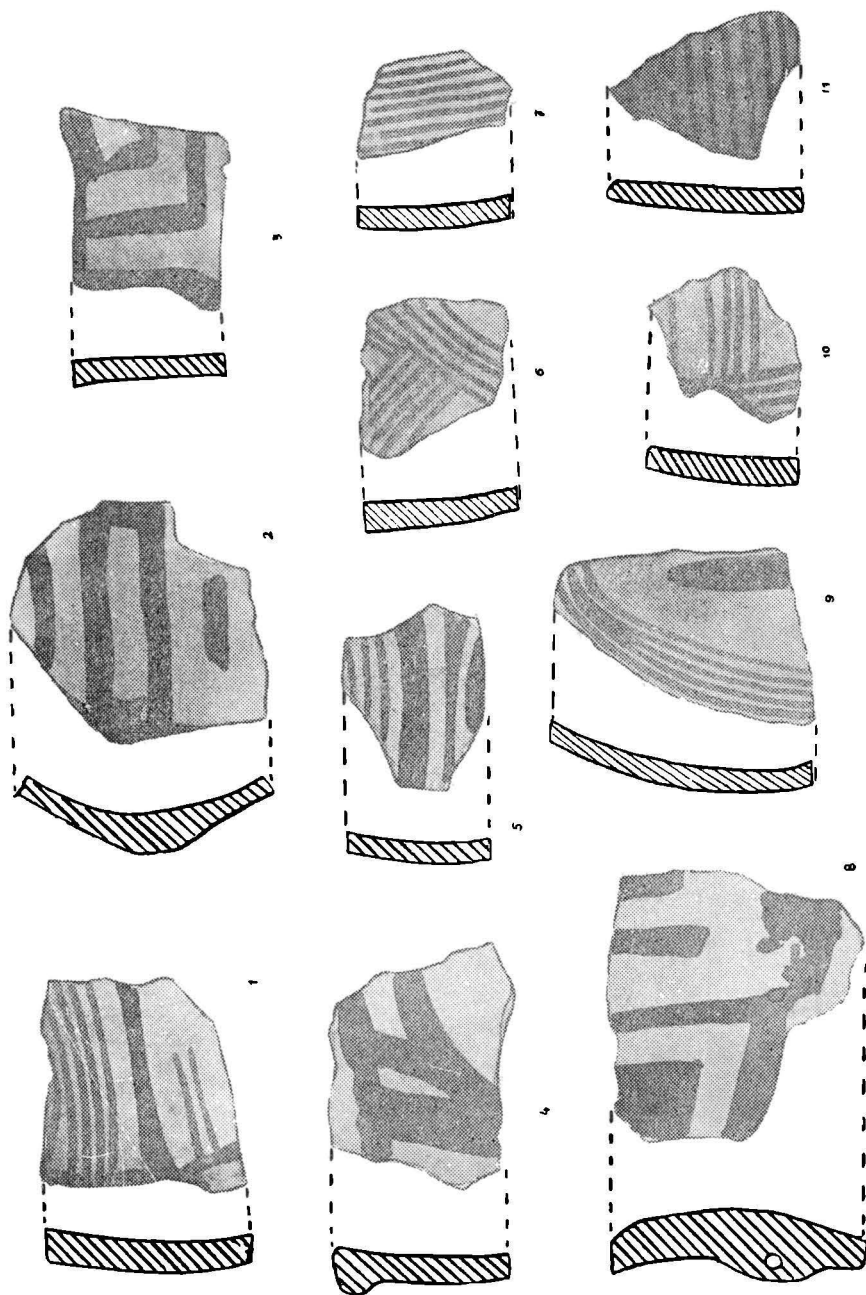

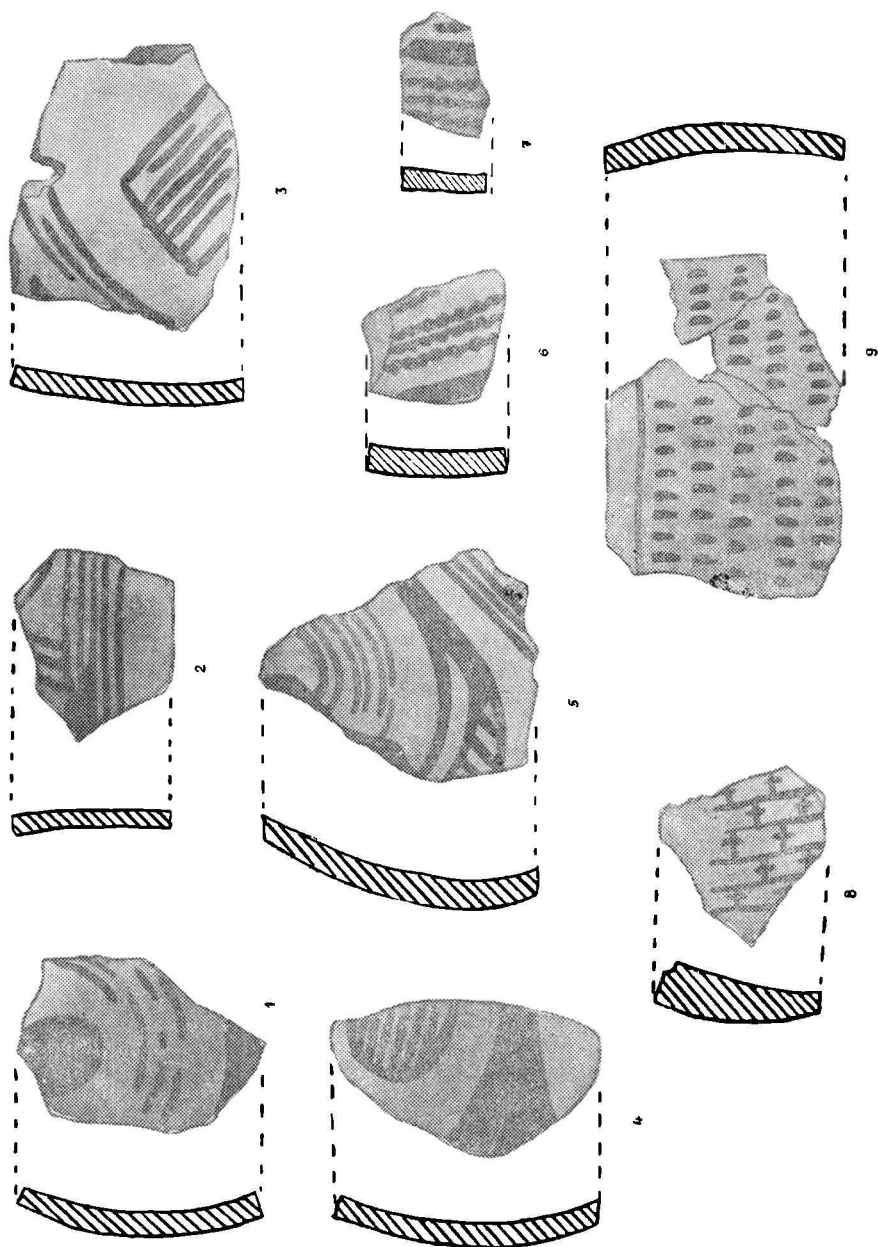
Crisia — planșă între pag. 368—369.

Pl. IV.
<https://biblioteca-digitala.ro>

Pl. V.

Pl. VI.